

СЕКЦІЯ 2 СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

УДК 338.48:663.93

DOI: <https://doi.org/10.32840/2522-4263/2021-1-3>**Кулиняк І.Я.**

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту організацій
Національного університету «Львівська політехніка»*

Карий О.І.

*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри менеджменту організацій
Національного університету «Львівська політехніка»*

Ярмола К.М.

*студентка
Національного університету «Львівська політехніка»*

Kulyniak Ihor

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of Department of Management of Organizations
Lviv Polytechnic National University*

Karyu Oleh

*Doctor of Economic Sciences, Professor,
Head of Department of Management of Organizations
Lviv Polytechnic National University*

Yarmola Kateryna

Student of the Lviv Polytechnic National University

КАВОВИЙ ТУРИЗМ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

COFFEE TOURISM: CURRENT STATUS AND DEVELOPMENT PROSPECTS

АНОТАЦІЯ

У статті проаналізовано специфіку і сучасний стан функціонування світового кавового туризму та виявлено перспективи його розвитку в Україні. Розглянуто основні аспекти розвитку кавового бізнесу у світі та Україні. Зокрема, висвітлено статистичні тенденції серед країн-лідерів в експорті та імпорті кави у 2019 р. Визначено місце та роль України як споживача кави серед європейських країн. Наведено систематизований огляд найбільших країн – виробників кави та основних характеристик їхніх кавових турів. Ці країни мають сприятливі природно-кліматичні умови для вирощування кави, що робить їх ідеальними дестинаціями кавового туризму, а також великої кількості інших розваг. Обґрунтовано перспективи розвитку кавового туризму в Україні, зокрема у Львові, що зумовлено історичними традиціями та культурою споживання кави. Наведено короткий огляд основних туристичних об'єктів та кав'ярень Львова, екскурсій та інших подій, пов'язаних із кавовими традиціями, які будуть цікавими для туриста.

Ключові слова: кава, гастрономічний туризм, кулінарний туризм, кавовий туризм, культура споживання кави, «кавова копальня».

АННОТАЦИЯ

В статье проанализированы специфика и современное состояние функционирования мирового кофейного туризма и выявлены перспективы его развития в Украине. Рассмотрены основные аспекты развития кофейного бизнеса в мире и Украине. В частности, освещены статистические тенденции

среди стран-лидеров в экспорте и импорте кофе в 2019 г. Определены место и роль Украины как потребителя кофе среди европейских стран. Приведен систематизированный обзор крупнейших стран-производителей кофе и основных характеристик их кофейных туров. Эти страны имеют благоприятные природно-климатические условия для выращивания кофе, что делает их идеальными дестинациями кофейного туризма, а также множества других развлечений. Обоснованы перспективы развития кофейного туризма в Украине, в частности во Львове, что обусловлено историческими традициями и культурой потребления кофе. Приведен краткий обзор основных туристических объектов и кафе Львова, экскурсий и других событий, связанных с кофейными традициями, которые будут интересны для туриста.

Ключевые слова: кофе, гастрономический туризм, кулінарний туризм, кофейный туризм, культура потребления кофе, «кофейная шахта».

ANNOTATION

Coffee tourism is one of the types of gastronomic (culinary) tourism, which is a relatively new type of tourism and which requires a more detailed study and analysis of the dynamics of tourist flows in this scope. Coffee has been a popular beverage since ancient times and it occupies a special place in the culinary traditions of world cultures. That is why coffee tourism is becoming increasingly popular and becoming a forward looking type of tourism, as well as has a key role in preserving the historical and cultural traditions of the country or region. The article analyzes the specifics and current state of the

world coffee tourism and identifies prospects for its development in Ukraine. The article also takes into consideration the main aspects of the coffee business development in the world and in Ukraine. In particular, the statistical trends among the leading countries in exports (Brazil, Switzerland, Germany) and imports (USA, Germany, France, Italy) of coffee in 2019 are highlighted. Comes with, Brazil is not only the main exporter of coffee, but also the world's largest manufacturer. The place and role of Ukraine as a consumer of coffee among European countries is determined. European countries are the largest importers of coffee in the world. The article provides a systematic overview of the largest coffee-producing countries and the main characteristics of their coffee tours. These countries have favorable natural and climatic conditions for growing coffee, which makes them ideal destinations for coffee tourism, as well as many other entertainments. Since the tourism industry is always very popular in the world among the population and the state, it is advisable to identify the premises and opportunities for the coffee tourism development in Ukraine. Prospects for the coffee tourism development in Ukraine, in particular in Lviv, due to the historical traditions and coffee consumption culture that have developed in Ukraine, are substantiated. A brief overview of the main tourist facilities and cafes of Lviv, excursions and other events related to coffee traditions, which will be interesting for tourists, is cited.

Key words: coffee, gastronomic tourism, culinary tourism, coffee tourism, coffee consumption culture, «coffee mining manufacture».

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Туристична галузь завжди користувалася великою популярністю у світі як серед населення, так і держави. Для останньої це один із найбільш прибуткових секторів, який приносить чималі кошти в державну скарбницю. Соціально-економічна ефективність туризму проявляється у формуванні іміджу країни на світовій арені, сприяє укріпленню та поширенню культурних цінностей, формуванню туристичної свідомості та появі нових форм туризму. Позитивний вплив відображається також на макроекономічних показниках: величині торговельного балансу, рівні безробіття та стабілізації валютних курсів.

Людська природа потребує постійних змін, руху, активності, відображення чого знаходить у подорожуванні. Практично жодна людина не може довгий період часу всидіти на одному місці, вона потребує зміни виду діяльності чи простого відпочинку. Для когось підкорювати гірські вершини – це найкращий спосіб відновлення, черпання енергії та моральної «зарядки», проте для іншої людини це надто важке заняття, яке, навпаки, забере ще ту енергію, яка залишилася. Не кожна людина любить активний відпочинок, тому на противагу йому вибирає більш стриманий спосіб відновлення.

Серед відносно нових видів туризму можна виділити: кінотуризм, шопінг-туризм, бекпекінг, фестивальний, духовний, гастрономічний [1], темний, містичний [2], медичний [3] туризм та ін. Розвиток туризму у тому чи іншому напрямі потребує ефективного поєднання технічних чинників, переваг електронного бізнесу, сучасних інноваційних механізмів, значних інтелектуальних ресурсів, розвиток перспективних видів туризму, зокрема ділового, зеленого, сільського, історико-культурного тощо [4, с. 37].

Подорож у будь-яку країну завжди асоціюється з певною особливістю: переважно це визначні пам'ятки архітектури, стародавні замки чи музеї. Проте якою б не була мета поїздки, туристу цікаво спробувати традиційні страви та напої, якими славиться країна чи певна місцевість. Унаслідок цього виник гастрономічний туризм, метою якого є подорож для задоволення та розширення смакових уподобань туриста. Одним із різновидів гастрономічного туризму є кавовий. Кава є популярним напоєм з давніх часів і займає особливе місце в кулінарних традиціях світових культур. Саме тому кавовий туризм набуває все більшої популярності та стає перспективним видом туризму, а також відіграє важливу роль у збереженні історичних та культурних традицій країни чи місцевості. Це спонукає до подальшого вивчення особливостей розвитку кавового туризму у світі та Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спираються автори. У наукових публікаціях досить часто досліджується проблематика організації гастрономічного (кулінарного) туризму. Серед науковців, чії праці присвячені висвітленню кавового туризму як різновиду гастрономічного (кулінарного): І.М. Філоненко [5], який визначив сутність та специфіку кавового туризму, прослідкував історію кави та особливості її поширення по Земній кулі, охарактеризував регіони та основні осередки розвитку кавового туризму, звернув увагу на передумови, перспективи та можливості розвитку кавового туризму в Україні, зокрема в Закарпатті та на Львівщині; Г.В. Кушнірук та Ю.С. Дорош [6], котрі висвітлили актуальні проблеми розвитку кавового туризму у Львові; А. Безверхня [7], яка визначила особливості кавового туризму та його відображення у творі Ю. Винничука «Тамниці львівської кави»; І.О. Комарніцький [8], котрий розглянув перспективи кавового туризму Львова як основи кулінарних турів під час проведення Євро-2012; А.С. Карнаушенко [9], яка дослідила сучасний стан та проаналізувала перспективи розвитку кавової індустрії в Україні, розглянула регіональний аспект розвитку кавового бізнесу в Україні. Феномен кавової культури у Львові досліджує письменник Юрій Винничук [10].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Разом із тим недостатньо приділено увагу дослідженню кавового туризму, тому, урахувавши його перспективність розвитку, доцільно надалі продовжувати дослідження у зазначеному напрямі.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Основна мета статті – проаналізувати специфіку і сучасний стан функціонування світового кавового туризму та виявити перспективи його розвитку в Україні, зокрема у місті Львові.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових

результатів. Кавовий туризм – тури, що проходять по центрах кавового виробництва [11]. Кавовий туризм передбачає відвідування країн, де вирощують каву, та дегустацію різних видів кави або просто зосередження на споживанні різної кави в країнах, відомих своїм виробництвом та споживанням [12].

Сьогодні кави є одним із найпопулярніших напоїв у світі. Гарячі та холодні напої можна виробляти з різних зерен і подавати у різних видах, таких як еспресо, капучино, американо та ін. Двома основними видами кавових дерев є *Coffea Arabica* (арабіка) та *Coffea Canephora* (робуста). Завдяки вмісту кофеїну багато людей п'ють каву, щоб підбадьорити себе, однак також уважається, що це є корисним для здоров'я: знижує ризик раку печінки, захищає від хвороби Паркінсона та зміцнює серце.

У 2019 р. глобальне виробництво кави робуста становило близько 73,11 млн, а кави арабіка – близько 93,83 млн 60-кілограмових мішків [13; 14].

У 2019 р. у всьому світі було спожито близько 165,35 млн 60-кілограмових мішків кави, що незначно зросло порівняно з 158 млн мішків у 2018 р. Майже половина світової кави виробляється в Південній Америці: у 2018 р. у цьому регіоні було заповнено близько 81 млн 60-кілограмових мішків [15; 16]. Зокрема, Бразилія була країною, яка в 2019 р. виробляла найбільшу кількість кавових мішків у Південній Америці та решті світу. У 2019 р. США були найбільшими імпортерами кави у світі [17], за ними слідували Німеччина, Франція та Італія (рис. 1). Найбільшими імпортерами кави є європейські країни. Як видно з рис. 1, вісім із десяти країн-лідерів розміщені у Європі. Провідними експортерами 2019 р. (рис. 2) були Бразилія, Швейцарія та Німеччина. У 2019 р. Бразилія, що сьогодні є провідним світовим екс-

портером кави, експортувала її на суму понад 4,5 млрд доларів США в інші країни. Швейцарія посіла друге місце з вартістю торгівлі близько 2,5 млрд доларів США [18].

За 2014–2019 рр. імпорт кави в Україну зріс на 64%, основними експортерами були Італія, Польща, В'єтнам та Індія [19]. Позитивний вплив на розвиток ринку кави в Україні спричинило підписання Угоди про асоціацію з ЄС та договору про вільні поставки з В'єтнамом та Бразилією. Іншою причиною розширення ринку кави в Україні є розвиток кавової галузі HoReCa, що створила попит на категорію fresh coffee [20]. Проте Україна разом із Білоруссю, за даними, опублікованими аналітиками freshplaza [21], є найменшими споживачами кави у Європі. Разом із тим темпи зростання споживання кави в Україні є одними з найбільших. У середньому середньостатистичний українець споживає 3 кг кави на рік та 100 чашок кави поза домом [21].

Сьогодні у світі існує близько 70 країн, які мають сприятливі природно-кліматичні умови для вирощування кави, що робить їх ідеальними дестинаціями кавового туризму, а також великої кількості інших розваг. У табл. 1 наведено огляд найбільших країн – виробників кави та основних характеристик їхніх кавових турів.

Кави є цінним товаром, адже її можна повторно використовувати для інших цілей. Так, кавову гущу можна використати як: засіб для ремонту подряпаних меблів; спосіб усунення волосся; скраб для обличчя; натуральний барвник; добриво для садового ґрунту; а також для нейтралізації запахів; вирощування грибів [23], перетворення на біопластик [24]. У Львові запропонували використовувати кавову гущу замість піскосуміші у боротьбі з ожеледицею [25].

Культура споживання кави в Україні найбільше розвинена у Львові та Закарпатті. Хоча

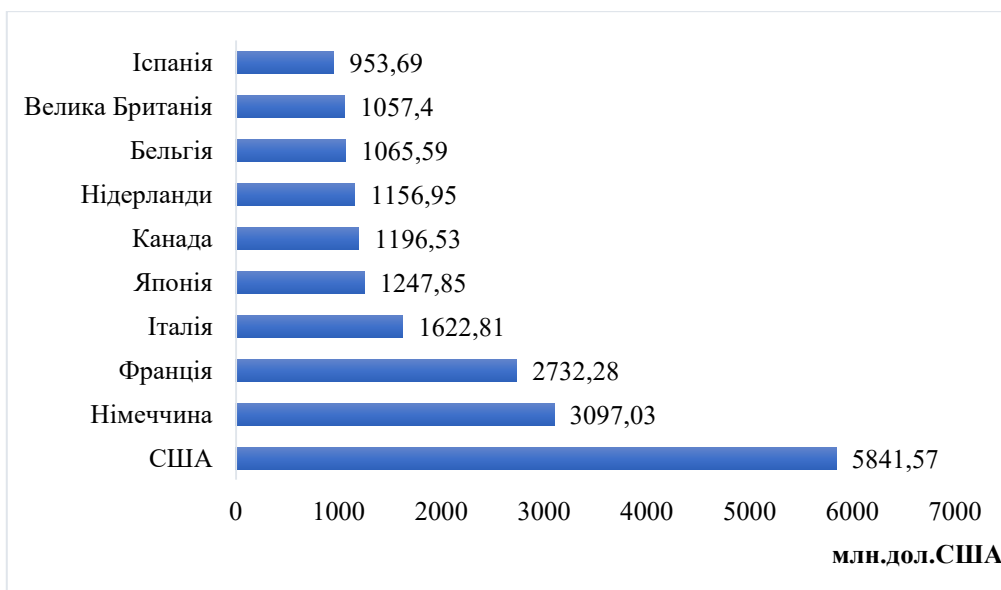

Рис. 1. Країни – лідери з імпорту кави у 2019 р. [17]

перша згадка про каву в Україні пов'язана з Кам'янець-Подільським [5, с. 125], беззаперечно, кавовою столицею України є місто Львів [6, с. 58; 7, с. 15]. Кавовим традиціям Львова більше трьохсот років, і вони є одними з найстаріших в Україні. Львів'яни розбираються в сортах кави, способах обсмаження і приготування не гірше найкращих європейських барист. Кожна вуличка заповнена тематичними кав'ярнями. Кава для львів'ян – це не просто напій, а цілий ритуал, з яким пов'язані десятки історій та легенд. Одна з львівських кав'ярень позиціонує себе як «кавова копальня» [26], в якій кожен турист може насолодитися кавою та львівською випічкою, купити кавову продукцію та відвідати шахту. Видобуток кави здійснюється у спеціально оснащених підвальних приміщеннях, по яких кава транспортується спеціальними ваго-

нетками. Туриста у кав'ярні переконують, що кавові зерна не ростуть на рослинах, а нібито видобувають у шахтах, і він може спробувати добути її сам, для цього йому видають спеціальні спорядження і за допомогою шахтарських елеваторів перевозять у місце видобутку.

Туристам у Львові пропонують екскурсію «Кавові підземелля Львова», пішохідні екскурсії «Львів з ароматом кави», «Львів – місто кави та шоколаду», «Кавові легенди Львова», проводиться щорічне міське свято кави «На каву до Львова», яке відбувається з презентацією усього найкращого, що є у каві й до кави. Кавовий хаб від !Fest Coffee Mission, відкритий 10 червня 2018 р. у Львові, став першим та найбільшим в Україні. Це фестивална площа на понад 10 тис людей, повноцінна кавова лабораторія, а також простір для проведення чемпі-

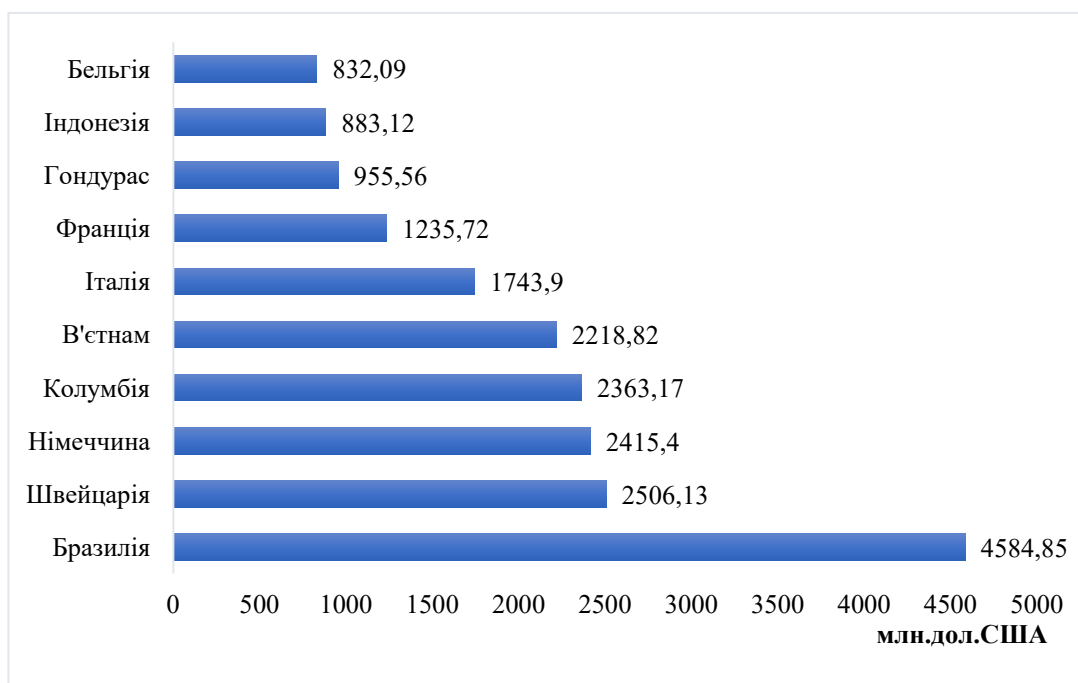

Рис. 2. Країни – лідери з експорту кави у 2019 р. [18]

Таблиця 1

Особливості кавових турів найбільших країн – виробників кави

Країна	Смак кави	Обсяг виробництва кави, т/рік	Кавові тури
Перу	Карамельний, кислий, солодкий	270 000	Деякі тури включені в похід на Мачу-Пікчу по Священній долині, гастрономічні тури з акцентом на каву в Лімі, Арекіпі чи Куско
Гватемала	Квітковий, літній, ароматний	204 000	Бобовий тур Антигуа-Гватемала з місцевим жителем
Бразилія	Горіховий, шоколадний	2 592 000	Сан-Паулу: тур по сільській кавовій фермі
Індонезія	Солодкий, кислий	168 000	Bali coffee Tours Munduk Moding Organic Coffee Plantation
Коста-Ріка	М'який, з ароматом волоських горіхів	170 000	Кавовий тур Doka Estate
Куба	Витончений, кислий	660 000	Кавові тури з Гавани у Віньялесі
В'єтнам	Густий, міцний, кислий	1 650 000	Дегустація кави в Хойані та екскурсія по Старому місту

Джерело: сформовано авторами на основі [22]

онатів бариста, майстер-класів і капінгів [27]. Також Львів славиться своїми оригінальними кав'ярнями «Львівська», «Віденська кав'ярня», «Світ кави», «Львівська мануфактура кави» та ін., що підтверджує тезу, що «Ужгород – українська столиця кави, а Львів – українська столиця кав'ярень» [5, с. 126].

Розвиток туризму на сучасному етапі розвитку суспільства значно відрізняється від наявних форм та видів відпочинку. Якщо колись туристи надавали перевагу пасивному відвідуванню туристичних місць та об'єктів, то зараз вони прагнуть на власному досвіді спробувати, як усе відбувається. Поєднання кави та туризму – це прекрасна туристична суміш, яка викликає великий інтерес серед кавоманів.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Кава – це чудовий тонізуючий напій, який є одним із найпопулярніших у світі напоїв. Широка популярність кави по всьому світу та наявність великої різноманітності посприяли появі нового виду туризму – кавовому. Кавомани мають можливість не лише скуштувати чималу кількість різної кави, а й на власному досвіді відчутти процес її збору та виготовлення.

Ураховуючи історичні та культурні традиції, які склалися на теренах України, культура споживання кави в країні має значні перспективи розвитку, зокрема у Львові та Ужгороді. Разом із тим такі міста, як Київ, Харків, Одеса та інші, також намагаються до програми гастрономічних турів включити відвідування відомих кав'ярень та знайомство туристів із кавовими традиціями.

Кавовий туризм є відносно новим різновидом туризму, який потребує більш детального вивчення та аналізу динаміки туристичних потоків із даного напрямку. Більшість джерел акцентує увагу на відомих кавових дестинаціях, проте існує багато маловідомих місць, вивченню яких можна присвятити подальші дослідження.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

- Нові популярні види туризму. URL: <https://ukr.media/world/390939> (дата звернення: 19.01.2021).
- Кулиняк І.Я., Жигало І.І., Яромола К.М. Містичний туризм: сутність і перспективи розвитку у Львівській області. *Бізнес Інформ*. 2020. № 3. С. 128–137. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-3-128-137>.
- Гальків Л.І., Галаз Л.В., Денбічка Й. Теоретичні засади та інституційне середовище розвитку медичного туризму в системі чинників попередження втрат людського капіталу. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія «Проблеми економіки та управління». 2019. Вип. 7. № 4. С. 24–33. DOI: <https://doi.org/10.23939/semi2019.04.024>.
- Копець Г.Р., Кулиняк І.Я. Сучасні напрями розвитку підприємств у сфері туризму в Україні. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія «Проблеми економіки та управління». 2020. Вип. 4. № 2. С. 37–48. DOI: <https://doi.org/10.23939/semi2020.02.037>.
- Філоненко І.М. Кавовий туризм та основні регіони його розвитку. *Наукові записки Сумського державного педагогічного університету ім. А.С.Макаренка*. 2016. Вип. 7. С. 118–128.
- Кушнірук Г.В. Сучасний стан і перспективи розвитку кавового туризму у Львові. *Вісник Львівського інституту економіки і туризму. Серія «Економічні науки»*. 2018. № 1. С. 56–61.
- Безверхня А. Особливості кавового туризму у Львові. *Сучасні тенденції розвитку туризму*: зб. тез доп. 3-ї Всеукр. наук.-практ. конф., м. Миколаїв, 5 листопада 2015 р. Миколаїв, 2015. Ч. 2. С. 14–17.
- Комарницький І.О. Кулінарний туризм в Україні: стан і перспективи регіонального розвитку в контексті Євро-2012. *Географія та туризм*. 2011. Вип. 14. С. 101–106.
- Карнаушенко А.С. Кавова індустрія в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. *Приазовський економічний вісник*. 2020. Вип. 2(19). С. 103–109. DOI: <https://doi.org/10.32840/2522-4263/2020-2-18>.
- Винничук Ю. Таємниці Львівської кави. Львів: Піраміда, 2018. 196 с.
- Кляп М.П., Шандор Ф.Ф. Сучасні різновиди туризму: навчальний посібник. Київ: Знання, 2011. 334 с.
- Coffee tourism. URL: <https://www.collinsdictionary.com/submission/13080/coffee+tourism> (дата звернення: 19.01.2021).
- World Arabica coffee production from 2005/06 to 2020/21. URL: <https://www.statista.com/statistics/225400/world-arabica-coffee-production> (дата звернення: 30.01.2021).
- Robusta coffee production worldwide from 2005/06 to 2020/21. URL: <https://www.statista.com/statistics/225402/world-robusta-coffee-production> (дата звернення: 30.01.2021).
- Coffee market worldwide – statistics & facts. URL: <https://www.statista.com/topics/5945/coffee-market-worldwide> (дата звернення: 30.01.2021).
- Coffee consumption worldwide from 2012/13 to 2018/19. URL: <https://www.statista.com/statistics/292595/global-coffee-consumption> (дата звернення: 30.01.2021).
- Leading coffee importing countries worldwide in 2019. URL: <https://www.statista.com/statistics/1096400/main-import-countries-for-coffee-worldwide> (дата звернення: 30.01.2021).
- Leading coffee exporting countries worldwide in 2019. URL: <https://www.statista.com/statistics/1096413/main-export-countries-for-coffee-worldwide> (дата звернення: 30.01.2021).
- Розвиток ринку кави в Україні. URL: <https://luve.com.ua/novosti/rozvitok-rinku-kavi-v-ukra%D1%97ni> (дата звернення: 29.01.2021).
- Після підписання Угоди з ЄС, ринок кави в Україні значно розширився. URL: <https://vezha.net.ua/business/pislyapidpisannya-ugodi-z-yes-rinok-kavi-v-ukrayini-znachno-rozshirivsya> (дата звернення: 30.01.2021).
- В Україні змінюється культура споживання кави: названо прибуткові ніші. URL: <https://agronews.ua/news/v-ukraini-zminiuiet-sia-kul-tura-spozhyvannia-kavy-nazvano-pributkovi-nishi> (дата звернення: 30.01.2021).
- Coffee tourism: experience some of the world's best coffee destinations. URL: <https://www.be-lavie.com/coffee-tourism-experience-some-of-the-worlds-best-coffee-destinations> (дата звернення: 30.01.2021).
- Jamie Pybus designs Fungi Factory kit for growing mushrooms in coffee grounds. URL: <https://www.dezeen.com/2019/08/08/jamie-pybus-fungi-factory-mushrooms-coffee-design> (дата звернення: 27.01.2021).

24. Ford is recycling McDonald's coffee waste into car parts. URL: <https://www.theverge.com/2019/12/4/20994188/ford-mcdonalds-recycling-coffee-grounds-car-parts> (дата звернення: 29.01.2021).
25. Посипати ожеледицю кавою пропонують у Львові. URL: <https://blackfield.coffee/posipati-ozheleditsyu-kavoyu-proponuyut-u-lvovi> (дата звернення: 29.01.2021).
26. Копальня кави. URL: <https://sites.google.com/site/koloritnijlviv/home/misca-aki-var-to-vidvidati/kopalna-kavi> (дата звернення: 20.01.2021).
27. Який вигляд має найбільший кавовий хаб України! Fest Coffee Mission. URL: <https://blackfield.coffee/naybilshiy-kavoviy-hab-ukrayini-fotoreportazh> (дата звернення: 22.01.2021).
10. Vynnychuk Yu. (2018) *Taiemnytsi Lvivskoi kavy* [Secrets of Lviv coffee]. Lviv: Piramida, 2018.
11. Kliap M.P., Shandor F.F. (2011) *Suchasni riznovydy turizmu* [Modern varieties of tourism]. K.: Znnania, 2011.
12. Coffee tourism. Available at: <https://www.collinsdictionary.com/submission/13080/coffee+tourism> (accessed: 19.01.2021).
13. World Arabica coffee production from 2005/06 to 2020/21. Available at: <https://www.statista.com/statistics/225400/world-arabica-coffee-production> (accessed: 30.01.2021).
14. Robusta coffee production worldwide from 2005/06 to 2020/21. Available at: <https://www.statista.com/statistics/225402/world-robusta-coffee-production> (accessed: 30.01.2021).
15. Coffee market worldwide – statistics & facts. Available at: <https://www.statista.com/topics/5945/coffee-market-worldwide> (accessed: 30.01.2021).

REFERENCES:

1. Novi popularni vydy turizmu [New popular types of tourism]. Available at: <https://ukr.media/world/390939> (accessed: 19.01.2021).
2. Kulyniak I.Ya., Zhygalo I.I., Yarmola K.M. (2020) Mistychnyi turizm: sutnist i perspektyvy rozvytku u Lvivskii oblasti [The Mystical Tourism: the Essence and Prospects for Development in Lviv Region]. *Business Inform*, no. 3, pp. 128-137. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-3-128-137>.
3. Halkiv L.I., Halaz L.V., Dębicka J. (2019) Teoretychni zasady ta instyutsiine seredovyshe rozvytku medychnoho turizmu v systemi chynnykiv poperedzhennia vtrat liudskoho kapitalu [Theoretical principles and institutional environment of the medical tourism development in the system of factors preventing the human capital loss]. *Journal of Lviv Polytechnic National University. Series of Economics and Management Issues*, Vol. 7, no. 4, pp. 24-33. DOI: <https://doi.org/10.23939/semi2019.04.024>.
4. Kopets H.R., Kulyniak I.Ya. (2020) Suchasni napriamy rozvytku pidpriemstv u sferi turizmu v Ukraini [Modern directions of tourism enterprises development in Ukraine]. *Journal of Lviv Polytechnic National University. Series of Economics and Management Issues*, Vol. 4, no. 2, pp. 37-48. DOI: <https://doi.org/10.23939/semi2020.02.037>.
5. Filonenko I.M. (2016) Kavovy turizm ta osnovni rehiony yoho rozvytku [Coffee tourism and the main regions of its development]. *Scientific notes of Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko*, Vol. 7, pp. 118-128.
6. Kushniruk H.V. (2018) Suchasnyi stan i perspektyvy rozvytku kavovoho turizmu u Lvovi [Current state and prospects of coffee tourism development in Lviv]. *Bulletin of the Lviv Institute of Economics and Tourism. Series: «Economic Sciences»*, no. 1, pp. 56-61.
7. Bezverkhnia A. (2015) Osoblyvosti kavovoho turizmu u Lvovi [Features of coffee tourism in Lviv]. *Proceedings of the 3rd All-Ukrainian scientific-practical conference "Modern trends in tourism development" (Mykolaiv, November 5, 2015)*, Part 2, Ukraine: Mykolaiv, pp. 14-17.
8. Komarnitskyi I.O. (2011) Kulinarnyi turizm v Ukraini: stan i perspektyvy rehionalnogo rozvytku v konteksti Yevro – 2012 [Culinary tourism in Ukraine: the state and prospects of regional development in the context of Euro – 2012]. *Geography and tourism*, Vol. 14, pp. 101-106.
9. Karnaushenko A.S. (2020) Kavova industriia v Ukraini: suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku [Coffee industry in Ukraine: current state and prospects of development]. *Pryazovskiy Economic Herald*. Vol. 2(19), pp. 103-109. DOI: <https://doi.org/10.32840/2522-4263/2020-2-18>.
10. Coffee consumption worldwide from 2012/13 to 2018/19. Available at: <https://www.statista.com/statistics/292595/global-coffee-consumption> (accessed: 30.01.2021).
17. Leading coffee importing countries worldwide in 2019. Available at: <https://www.statista.com/statistics/1096400/main-import-countries-for-coffee-worldwide> (accessed: 30.01.2021).
18. Leading coffee exporting countries worldwide in 2019. Available at: <https://www.statista.com/statistics/1096413/main-export-countries-for-coffee-worldwide> (accessed: 30.01.2021).
19. Rozvytok rynku kavy v Ukraini [Development of the coffee market in Ukraine]. Available at: <https://luve.com.ua/novosti/rozvitok-rinku-kavi-v-ukra%D1%97ni> (accessed: 29.01.2021).
20. Pislia pidpysannia uhody z YeS, rynek kavy v Ukraini znachno rozshyryvsia [After the signing of the agreement with the EU, the coffee market in Ukraine has expanded significantly]. Available at: <https://vezha.net.ua/business/pislya-pidpysannya-ugodi-z-yes-rinok-kavi-v-ukrayini-znachno-rozshirivsvia> (accessed: 30.01.2021).
21. V Ukraini zminiuietsia kultura spozhyvannia kavy: nazvano prybutkovi nishi [The culture of coffee consumption is changing In Ukraine: profitable niches are named]. Available at: <https://agronews.ua/news/v-ukraini-zminiuiet-sia-kul-tura-spozhyvannia-kavy-nazvano-prybutkovi-nishi> (accessed: 30.01.2021).
22. Coffee tourism: experience some of the world's best coffee destinations. Available at: <https://www.be-lavie.com/coffee-tourism-experience-some-of-the-worlds-best-coffee-destinations> (accessed: 30.01.2021).
23. Jamie Pybus designs Fungi Factory kit for growing mushrooms in coffee grounds. Available at: <https://www.dezeen.com/2019/08/08/jamie-pybus-fungi-factory-mushrooms-coffee-design> (accessed: 27.01.2021).
24. Ford is recycling McDonalds coffee waste into car parts. Available at: <https://www.theverge.com/2019/12/4/20994188/ford-mcdonalds-recycling-coffee-grounds-car-parts> (accessed: 29.01.2021).
25. Posypaty ozheleditsiu kavoyu proponuiut u Lvovi [It is suggested to sprinkle ice on coffee in Lviv]. Available at: <https://blackfield.coffee/posipati-ozheleditsyu-kavoyu-proponuyut-u-lvovi> (accessed: 29.01.2021).
26. Kopalnia kavy [Coffee mining manufacture]. Available at: <https://sites.google.com/site/koloritnijlviv/home/misca-aki-var-to-vidvidati/kopalna-kavi> (accessed: 20.01.2021).
27. Yaky vyhlid maie naibilshiy kavovy khab Ukrainy! Fest Coffee Mission [What does the largest coffee hub in Ukraine look like! Fest Coffee Mission]. Available at: <https://blackfield.coffee/naybilshiy-kavoviy-hab-ukrayini-fotoreportazh> (accessed: 22.01.2021).